

Medeniyet ve düzen:

Sempozyum notları

Medeniyetler ve Dünya Düzenleri

Uluslararası Sempozyum

12-14 Mayıs 2006

Giriş

Batı medeniyet ailesinin birbiriyle düşman iki kardeşinin yarım asır süren askerî, siyasî, ekonomik ve ideolojik kavgasının Berlin Duvarı ile birlikte yerküreden silinmesinin ardından “medeniyet” ve “düzen” kavramları dünya siyasetine yön verecek şekilde akademik çevrelerin ve siyaset yapımcıların gündeminde yer etmeye başladı. 19. yüzyılın ortalarına doğru pozitivist ve etnosentrik bilim anlayışı çerçevesinde Batı sosyal bilim geleneğinde “ırk” kavramına paralel olarak kullanılmaya başlanan “medeniyet” kavramı, 20. yüzyılın endüstriyel toplum teorileri bağlamında ideolojilerin sona erdiğini ve yegane mücadele alanının sanayi toplumunun maddî ihtiyaçlarına cevap vermek olduğunu savunan yaklaşımlarca fikrî tedavülden kaldırılmıştı. Bu çerçevede medeniyet kavramı, ya sosyal sınıfı ve toplumu esas alan sosyalizan bir materyalizm, ya da piyasayı ve bireyi merkeze koyan liberal bir materyalizm elinde meşru bir analiz birimi olmaktan uzaklaşarak marjinalleşmiş ve hükmünü yitirmişti. Medeniyet kavramının akademik tartışmanın içine tekrar çekilmesi, Soğuk Savaş sonrasının dünya düzeninin imkan ve ihtimallerini değerlendiren ve medeniyet kavramını “düzen”in hem kurucu öznesi/birimi hem de varlığını tehdit eden düşmanı olarak okuyan stratejik analizler sayesinde oldu.¹ Böylece “me-

¹ Bilindiği üzere medeniyet kavramını Soğuk Savaş sonrası stratejik analizin merkezine yerleştiren ilk ve en etkili çalışma Samuel Huntington tarafından yapılmıştı; bkz. Samuel P. Huntington, “The Clash of Civilizations?”, *Foreign Affairs*, November/December 1993 ve *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order*, Touchstone Books, 1997.

deniyet” ve “dünya düzeni” kavramları, felsefi muhtevası ve tarihî referansları kuvvetli, derinlikli bir çerçeveden mahrum olarak küresel siyasal iktidarların güvenlik ve üstünlük arayışlarının bir enstrümanı şeklinde dünya kamuoyunda ele alınmaya başladı. ²

Bilim ve Sanat Vakfı'nın İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin katkılarıyla 12-14 Mayıs 2006 tarihlerinde İstanbul'da düzenlediği Medeniyetler ve Dünya Düzenleri Uluslararası Sempozyumu bu hayatî boşluğu doldurmaya yönelik atılmış küresel ölçekte bir adımdı. Sempozyumun tebliğ çağrısı da bu noktaya işaret ederek amacını ortaya koyuyordu:

“İnsanlığa yönelik tehditler ve küresel ölçekli dönüşümler, ‘dünya düzeni’ kavramının yeniden ele alınmasını zorunlu kılıyor. Bir yanda Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan gerilimler ve düzen boşluğu, diğer yanda kültür ve medeniyet eksenli aidiyetlerin canlanması, ‘medeniyet’ ve ‘dünya düzeni’ kavramlarının beraberce ve eleştirel bir yaklaşımla yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını pekiştiriyor. Bu sempozyum adil ve sürdürülebilir bir küresel ‘dünya düzeni’nin mahiyeti ve imkanı üzerine düşünen araştırmacılar için disiplinlerarası bir platform oluşturmayı amaçlıyor.”

29 ülkeden 136 bilim adamı, siyaset, sosyoloji, ekonomi, felsefe, tarih, sanat ve edebiyat alanları içerisinde “medeniyet” ve “dünya düzeni” kavramlarının ilişkisini tartıştıkları makaleleriyle bu alanda önemli katkılarda bulundular. Kimi zaman çatışmanın kimi zaman diyalogun bir öznesi olarak anılan medeniyet olgusu dünya düzeni kavramıyla beraber alanlarının önemli isimlerince çok yönlü ve çok disiplinli olarak ele alındı. 29 oturumdan oluşan sempozyumun oturum başlıklarına bir göz atmak bile konunun ne kadar etraflıca tartışıldığını göstermeye yetiyor: Medeniyetler ve Dünya Düzenleri (MDD): Kavramsal Çerçeve, MDD: Tarihî Tecrübeler (I-II), MDD: Güncel Analizler, Medeniyetler Çatışması ve/veya Diyalogu, Bir Düzen Birimi Olarak Medeniyet, Küresel Dünya Düzeninde İslam (I-II-III), Medeniyet ve Düzen Üzerine Felsefi Düşünceler, Alternatif Dünya Düzeni Kavramsallaştırmaları, Güvenlik ve Dünya Düzeni, Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni (I-II), Bölgeler ve Küresel Dünya Düzeni, Küresel Dünya Düzeninde Hassas Konular (I-II), Kimlik, Değer ve Dünya Düzeni, Küresel Dünya Düzeninin Ekonomi Politikası (I-II),

2 Ahmet Davutoğlu, Huntington'ın medeniyet kavramını felsefi ve tarihsel derinliğiyle değil, “siyasî ve stratejik çıkar anlayışıyla” ele aldığı için kavramı “kirlettiğini” savunmaktadır; bkz. Ahmet Davutoğlu, “Medeniyetlerin Ben İdraki”, *Dîvân: İlmî Araştırmalar*, sy. 3 (1997), s. 50.

Uluslararası Hukuk ve Düzen, Avrupa Medeniyeti ve Dünya Düzeni, Medeniyetlerarası Etkileşim ve Sanat, Osmanlı Dünya Düzeni, Küreselleşmenin Sorunları, Küresel Dünya Düzeninde Türkiye, Vestfalya Dünya Düzeni ve Ötesi, Küresel Dünya Düzeninde AB.

Üç gün süren sempozyumun ilk üç açılış oturumu Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda, diğer iki günü ise Bilim ve Sanat Vakfı'nın Vefa'daki merkezinde beş ayrı salonda gerçekleşti. Sempozyum, Bilim ve Sanat Vakfı Başkanı Dr.Mustafa Özel'in hem toplantının İstanbul'da yapılıyor oluşunun tarihsel anlamına işaret eden, hem de taşıdığı mesajı özetleyen açılış konuşmasıyla başladı: "1906 yılında, böyle bir sempozyuma evsahipliği yapmak herhalde Londra veya Berlin'e yakışırdı. Londra, uluslararası sistemin düşüşteki hegemonik gücünü; Berlin ise, Londra'nın yerine göz diken yeni emperyal gücü temsil ediyordu. Fakat her iki şehirde de yapılacak sempozyumda medeniyet kelimesi çoğul değil, tekil yazılacaktı. Çünkü o zamanki anlayışa göre, *Medeniyet* tekti ve Avrupa demekti. Dolayısıyla, *Dünya Düzeni* de Avrupalılardan sorulacaktı.(...) Ve işte 2006'dayız. Medeniyet ve düzen sempozyumu İstanbul'da yapılıyor. İstanbul, şükürler olsun, en medenîyi temsil etmiyor. Yıkım gücü en yüksek olanlar arasında değil! Böyle olduğu için, düzen kurma potansiyeli en yüksek merkezlerin başında geliyor. Sokaklarında 1000 yıllık Bizans, 600 yıllık Osmanlı Barışı'nın izleri var. Barışı hedeflemeyen, düzeni kuramaz." Daha sonra söz alan Richard Falk da, Özel'in bıraktığı yerden devam ederek, Fukuyama gibi stratejistlerin Avrupa-merkezci hegemonik yaklaşımlarının reddine ve çok-medeniyetlilik prensibine bağlı çoğulcu bir anlayışın benimsenmesine dayanan bir dünya düzeninin düşünülmesi ve inşası için İstanbul'dan daha uygun bir yer olamayacağı şeklindeki görüşlerini aktararak konuşmasına başladı.

Metodoloji: Analiz Birimi Olarak "Medeniyet"

Medeniyetlerin dünya düzeniyle ilişkisini tartışmanın ilk ve en önemli önkoşulu, "medeniyet" in bir özne olarak gerçek olup olmadığı, gerçek ise meşru ve geçerli bir analiz birimi olarak kabul edilip edilemeyeceğine dair temel sorulara cevap verebilmektir. Nitekim, sempozyumda yaşanan en canlı tartışmalardan biri, bu metodolojik mesele üzerinde cereyan etti. Yapısalcı siyasal realizmin uluslararası ilişkilerdeki öncü isimlerinden Robert Gilpin, dünya siyasetini anlamada medeniyetin anlamlı bir analitik kategori olmadığını düşünenlerdendi. Sempozyumun ikinci gününde Chris Brown'ın tebliğine cevaben yaptığı konuşmada, siyasetin temel motivasyonunun medeniyet gibi ide-

al değerler değil, aksine bencil çıkar kavgası olduğunu 15. yüzyıl İtalya'sından verdiği örnekle anlattı. Gilpin'e göre medeniyetler "çıkarları olan ve çıkarlarını korumak için güçlerini kullanan organize olmuş varlıklar şeklindeki siyasetin örgütlenmiş hali değildirler" ve esas aktörler yeryüzü kaynaklarını kontrol eden ulus-devletler ve imparatorluklar gibi örgütlenmiş gruplardır. "Viyana eteklerine kadar giden İslam değil, Osmanlı İmparatorluğu'nun ordularıdır", bu anlamda "medeniyet pek kullanışlı bir düşünce değildir." Realizmden çok farklı olarak, daha normatif ve eleştirel bir düşünce geleneğinin içinden gelmesine rağmen Chris Brown da Gilpin gibi, "çok derinlere nüfuz etmiş düşünce kümeleri" olarak medeniyetlerin varlığını kabul etmesine karşın uluslararası ilişkilerde bir analiz birimi olarak kullanılmasını "pek sağlıklı bulmadığını" ifade ederek medeniyet gibi bir aidiyetin aktörlerin davranışlarını ancak çok küçük ölçüde etkileyebildiğini, çünkü uluslararası aktörlerin bir masa etrafında buluştuklarında bir medeniyetin temsilcileri olarak değil, bir devletin mensubu olarak konuştuklarını savundu. Muhammed Ayoob, siyasal İslam tartışması ekseninde medeniyet kavramının tekil ve çoğul kullanımlarına atıf yaptığı sunumunda tek ve yeknesak bir İslam medeniyeti'nden ziyade, İslam medeniyetlerinin var olduğunu savundu.

Buna karşın, sempozyum katılımcılarının büyük çoğunluğu, Huntington'ın anlatısına katılmadığını belirtmekle birlikte, medeniyet kavramının bir gerçekliğe işaret ettiğini ve dünya siyasetinde etkin olduğunu ifade ettiler. Tebliğinde tarihsel sosyolojik bir analizle sınıf, ulus ve medeniyet kavramlarının sosyal bilimler içinde başat hale gelişinin izlerini süren Mustafa Özel, 19. yüzyılda sınıfın, 20. yüzyılda ulusun (ya da ulus-devletin) hegemonik analitik araçlar olduğunu, fakat 21. yüzyılda "hem jeopolitik gerçeklik, hem de toplumbilimsel analiz düzleminde medeniyet(ler)in ön plana çıkmaya başladığını" ifade ederek, bu kavramın 21. yüzyıl Türkiye'sine neler vaadettiğini tartıştı. Özel, tebliği çerçevesinde medeniyeti bir dünya görüşünün bir politik sistemle bütünleşmesi şeklinde tarif etti. İhsan Fazlıoğlu, Özel'in medeniyetlerin özünü teşkil ettiğini söylediği "dünya görüşü" kavramını felsefi bir çerçevede açmıyarak, her medeniyete, özgün varlığını veren esas unsurun, o medeniyetin "teo-ontolojisi" olduğunu ileri sürdü. Fazlıoğlu'na göre "*Theo-onta-logos* terkinde, *Theo* ilk-ilkeye, *onta*, var-olanlar anlamında evrene; *logos* ise hem ikisinde ve aralarındaki ilişkilerde içkin nizama hem de insana delalet eder." Bu anlamda theo-ontoloji, "insanın bilme eylemi ile (*ilim*) kainatı âleme dönüştürmesi; kainata suret ve mana vermesidir."

Post-kolonyal uluslararası ilişkiler teorisinin önemli isimlerinden Mark Salter, medeniyet söyleminin, barbarlık ve vahşilik nosyonlarıyla beraber, uluslararası siyasette düzenleyici bir etkinliğinin olduğuna işaret etti. Medeniyet kavramının “kolonyal bir bağlamda bugünkü çağrışımlarını anlamaya çalıştığı” sunumunda Salter, Amerikan dış politikasının Irak ve Afganistan müdahalelerinde kullandığı ve kendine medenileştirici bir misyon biçtiği söyleminden hareketle medeniyet savunusunun ve barbarları altetmenin “bir retorik olarak 20. yüzyılın kriz ve travma dönemlerinde Batılı kamusal söylemde hep gün yüzüne çıktığını” savundu. Çatışma Çözümü ve Barış Çalışmaları alanının öncü figürü Johan Galtung, medeniyetlerin varlığını ve siyasal ve ekonomik platformdaki varlıklarını/etkinliklerini, küresel ekonomi-politiğin başat bir dinamiği olan bölgeselleşme olgusuyla iç içe geçmiş olarak izah etti. Galtung’a göre, “küreselleşmeyi eğer tek devlet, tek ulus ve tek piyasa olarak tanımlıyorsak, dünya küreselleşmeye doğru değil, bölgeselleşmeye doğru bir seyir izlemektedir.” Avrupa Birliği, Rusya Birliği, İslam dünyası, Afrika Birliği, Latin Amerika Birliği, Güney Asya Topluluğu, Doğu Asya Topluluğu, Pasifik Topluluğu ve Anglo-Amerika-Avustralya Topluluğu ekseninde dünyada yaşanan bu bölgeselleşmenin arkasında kültürel olarak medeniyet paylaşımı, ekonomik olarak bağımsızlık, siyasî olarak BM’den ayrışma ve askerî olarak da ABD/İngiltere’ye karşı kolektif savunma güdüsü mevcuttur. Bu çerçevede Galtung, dinsel temelde tanımladığı “medeniyetsel kodlar”ın bu bölgelerin birbirleriyle ilişkilerinde önemli bir belirleyici etken olduğunu söyleyerek, bunları, medeniyetlerin devletler kadar organize olmasalar da dünya düzeninin bölgeselleşme temelinde teşekkülünde motor güçlerden biri olarak konumlandırdı. Sempozyuma Pakistan’dan katılan Amjad Waheed ise medeniyetlerin kendi aralarında bir lig (“Medeniyetler Cemiyeti”) kurması gerektiğini savunacak kadar medeniyetleri gerçek, canlı ve organize bir aktör olarak ele aldı.

Medeniyet olgusunun gerçekliği etrafındaki tartışmaların bir sonraki adımı, medeniyet kavramının tekil ve çoğul kullanımları üzerinedir. Richard Falk’un tebliği tek-medeniyetli dünya düzeninin geçerliliğini ve meşruiyetini kaybettiği, bu durumun da küresel yönetim krizine sebep olduğu tezi üzerine kuruluydu. Falk, Soğuk Savaş sonrası Amerika’nın “Avrupa-merkezci bir perspektifle şekillenmiş jeopolitik bir hiyerarşi” oluşturduğunu, jeopolitik hırslarını ve ideolojik savaşları birleştirerek Batı Asya üzerinde Avrupa-merkezci kontrolünü tekrar kurmayı hedeflediğini, fakat bu tavrın iflas ettiğini, çünkü “farklı medeniyetsel geleneklere gereken saygıyı göstermediğini, aksine bu

geleneklere mensup insanları ve kaynakları, meşruiyeti kendinden menkul bir şekilde sömürdüğünü ve hakikî evrenselliğin ve insan dayanışmasının çok-medeniyetli temellerine inmeyi reddettiğini” ileri sürdü. Falk’a göre medeniyetsel çoğulculuğa dayalı etkin ve meşru bir küresel yönetişime duyulan acil ihtiyaç Washington’dan yönetilen tek-medeniyetli bir dünya düzeni anlayışıyla engellenmekte ve ertelenmektedir. Falk, Batı-dışı medeniyet havzalarının canlılığını gör(e)meyen bakışı “medeniyetsel miyopluk” olarak tanımladı ve daha sonra bu miyopinin, “Türkiye ve İran gibi büyük bir medeniyet mirasına sahip olan iki Batı-dışı ülkenin bile, Batı’da eğitilen ve liberalizm ve Marksizmin önerilerinin dışında tarihsel olarak geçerli bir ilerleme vizyonu olmadığına şartlanan elitler tarafından Batı-modelinde bir modernliğin taklit edildiğini ve kendi geçmiş ihtişamlarına ve hikmet birikimlerine sırt çevrildiğini” belirtti. Bu açıdan bakıldığında Batı-dışı toplumlarda görülen dinî uyanış bir medeniyetsel çoğulculuk göstergesi ve diğer medeniyetleri değersizleştirmeye dayanan ve Batılı gelişme ve medeniyet çizgisinin evrensel geçerliliğine ve medeniyetsel üstünlüğüne inanan Avrupa-merkezci projenin akamete uğradığının bir alametidir.

Avrupa modernliğinin diğer medeniyetsel geleneklerin tecrübelerini ve katkılarını dışlayıcı hegemonik iktidarının en ciddi eleştirilerinden birini Tu Weiming, sempozyumun ilk gününde sunduğu tebliğinde dile getirdi. Konuşmasında “dünya tarihinin en güçlü ideolojisi olduğu iddia edilen Aydınlanma aklı”nın kusurlarına odaklanan Weiming, “insan merkezilik içinde kök salan, araçsal aklın dikte ettiği ve saldırgan bireyciliğin yönlendirdiği” bu geleneğin, geleceğe odaklanmış olmasına rağmen, kendi dünya görüşünü yeniden yapılandırmadığı için insan ilerlemesi bir yana, insanın hayatta kalmasını bile zor temin edebildiğini savundu. Fakat Çin elitleri Aydınlanma projesine bağlanmış, onu düşünce hayatında kökleştirmiş ve bu yolla geleneksel kültürü uzak bir akis olarak geri plana atmıştır. Weiming’e göre bu durumu aşmak için filozoflarla ilahiyatçıların beraber çalışması şarttır ve “Konfüçyen hümanizmin sunduğu antropozmik perspektif, tarihsel olarak önemlidir, zira kültürel çeşitlilik hakikati içinde evrensel etik ideale hitap eder.” Adil ve sürdürülebilir bir dünya düzeninin inşası için filozoflarla ilahiyatçıların beraber çalışması gerektiğini savunanlardan biri de Joseph P. Lawrence idi. Lawrence, modernliğin Amerikan hiper gücü, küresel ekonomi, adaletsiz büyüme, çevre felaketleri gibi krizlerin içinde olmasına rağmen bize sunduğu en büyük umut ışığının “dünya birliğini hızlandırması” olduğunu, fakat bunu yaparken dinlerin de “artık kabile çerçevesinden çıkmaları” ve “felsefi açıdan tutarlı

ve gerekçelendirilmiş olması için fanatik ve irrasyonel temellerden kurtulması” gerekecektir ki, bu, felsefecilerle ilahiyatçıların ortak meselelerini gerektirmektedir.

Nuri Yurdusev de medeniyeti geniş ölçekli bir aidiyet birimi olarak tanımlayarak kavramın ortaya çıkışını Özel’le paralel olarak ulus kavramıyla mukayeseli şekilde ele aldı ve terimin tekil ve çoğul kullanımları üzerinde durdu. Yurdusev, tekil medeniyet anlayışını “büyüklük, karmaşıklık ve fizikî ve beşerî çevreye hakimiyet unsurları temelinde” tanımlarken, çoğul medeniyetlerin “insanların aidiyet türlerinden biri” olduğunu, bu iki kavramsallaşmanın “bizatihi uzlaşmaz olarak alınamayacağını, bilakis birbirleriyle ilişkili olduklarını”, dolayısıyla da çoğul medeniyetlerin barış içinde yaşayabileceklerini, fakat barbar’ın antitezi şeklinde tanımlanan bir medeniyet anlayışı ile bunu başarmasının mümkün olmadığını savundu.

Çoklu Medeniyetler, Dışlayıcı Dünya Düzeni: Çoğulculuk Problemi

Sempozyum boyunca diğer bir önemli tartışma, çoğulculuk meselesi etrafında cereyan etti. Danimarka’da patlak veren karikatür krizi örnek vakasında Huntington’ın tezinin metodolojik eleştirisinden hareketle çoğulcu bir uluslararası toplumun ilkelerini tartışan Chris Brown, medeniyetler çatışması yerine medeniyetler diyalogunu savunanların da, Huntington’la aynı metodolojik hataya düşerek medeniyetleri “ad hoc, gelişigüzel ve şeyleştirilmiş” birimler olarak aldıklarını savundu. Huntington’un, realizmi devlet-merkezli değil medeniyet-merkezli olarak tekrar inşa ettiğini belirten Brown, bu analizde en haklı tespitin Batı’nın eskiden beri savunageldiği evrenselcilik anlayışının, iktidarını diğer medeniyetlerle paylaşmak zorunda kaldığı bu dönemde artık sürdürülemeyeceğini göstermesi olduğunu söyledi. Buradan hareketle Brown, karikatür krizinde İngiltere’nin ve Kıta Avrupası’nın verdiği tepkileri mukayese ederek, “teori-merkezli” ve “pratik odaklı” şeklinde ikiye ayırdığı yaklaşımları ele aldı ve çoğulcu bir uluslararası toplum tasavvurunun ancak pratik-odaklı pragmatik bir diyalog anlayışıyla mümkün olabileceğini savundu. Fransızların otoriter evrenselcilik anlayışının farklı medeniyet dairelerine mensup aktörlerin birbirleriyle barışçıl bir beraberliği sağlamaktan aciz kaldığını tespitten sonra, Anglo-Saxon gelenekte hakim olan pragmatizmin kültürel farklılıkları daha rahat sindirecek bir esneklik göstermesi bakımından uluslararası toplumun temel yaklaşımı haline gelmesi gerektiğini savundu.

Chris Brown uluslararası siyasette karşılıklı diyalog ilkelerine dayalı çoğulculuk anlayışını değerlendirirken Recep Şentürk ise tebliğinde çoğulculuğun epistemolojik temellerini sorguladı. Pozitivizmi kapalı bir bilim olarak değerlendiren Şentürk, çoğulcu bir dünya düzeninin kurulabilmesi için açık bir bilim geliştirilmesi gerektiğini, bu açık bilimin ise pozitivizm gibi tek katmanlı değil, çok katmanlı varlık tabakalarına dayanması gerektiğini belirtti. İslam ve Osmanlı tarihinde farklı kültürler arasındaki çatışmaları önleme ve çoğulcu bir toplum inşası çabalarının felsefi temelini oluşturan çok katmanlı düşünce ve aksiyon geleneğinin, çoğulcu bir dünya düzeninin projelendirilmeye çalışıldığı günümüzde ciddiyetle değerlendirilmesi gereken önemli bir tarihî birikim ve örnek olduğunu kaydetti. Brown ve Şentürk'e paralel bir şekilde Aydınlanma aklının en temel önermelerini eleştirel bir bakışla değerlendirdiği tebliğinde Tu Weiming, çoğulcu bir dünya düzeninin imkanının farklı medeniyetlerin tarihi ve felsefi birikimlerini değerlendiren, onları ortak mirasın parçası kabul eden bir anlayışın kaçınılmazlığına vurgu yaparak, Konfüçyen medeniyetin bu çoğulculuk anlayışına katkısına işaret etti.

Uluslararası siyasette güçler dengesi kurumunun artık mevcut olmadığı bir ortamda, “medeniyet”in bir dünya düzeni aracı olup olamayacağını tartıştığı tebliğinde Hans Koechler, medeniyet söyleminin siyasî hegemonya gayretlerini ve açıktan ilan edilmeyen ulusal çıkar arayışlarını meşrulaştırmaya yarayacak bir örtü olarak kullanıldığı tespitinden hareketle, şu anda yaşanan medeniyetler diyalogunun bir medeniyetin diğer medeniyet(ler)i baskı altına alması şeklinde gerçekleştiğini, fakat esasen her medeniyetin kendi zatından olan değerleri olduğunu ve bu değerlerin diğer medeniyetlerce benimsenemeyeceğini, adil bir dünya düzeninin ancak bu ilkeleri benimsemiş bir medeniyetsel çoğulculuk anlayışıyla inşa edilebileceğini savundu.

Sempozyumun açılış oturumunda tebliğini sunan Ahmet Davutoğlu, küreselleşmeye koşut olarak medeniyet havzalarında yaşanan canlanmanın sürdürülebilir bir dünya düzeni için bir imkan mı yoksa tehdit mi olduğu sorusunu mukayeseli bir tarihî ve felsefi çerçeve içerisinde ele aldı. Bu kuşatıcı sunumda öncelikle medeniyetlerin varlığını haber veren temel unsurları açıklayan Davutoğlu, bu çerçevede medeniyetlerin birbirlerinden farklı varlık, bilgi ve değer paradigması ürettiklerini, özgün zaman/tarih ve mekan anlayışları geliştirdiklerini ve kavrayıştaki bu farklılıklarını tarihe yansıtarak hayata geçirdiklerini ve en nihayetinde, “sosyo-ekonomik ve siyasî güç temerküzüne dayalı dünya düzeni”ni ortaya çıkardıklarını ileri sürdü. Geleceğin dünya düze-

nini şekillendirebilecek birbirine alternatif iki seçeneğin “medeniyetsel hegemonya” ya da “çoğulcu medeniyet etkileşimi” olduğunu ve çok-kültürlü olmayı idare edemeyen güçlerin iktidarlarını devam ettiremeyeceğini belirten Davutoğlu, çoğulcu bir medeniyet perspektifi için yapılması gerekenin “ortak ve özel gündemler oluşturmak” olduğunu ifade ederek buna göre ortak gündem bağlamında, medeniyetleri var kılan altı unsuru tekrar gözden geçirmemiz gerektiğini vurguladı. “Bütün medeniyetler ve medeniyetlerin öncüsü olan aydın ve düşünürler içselleştirici bir ben-idraki üzerinde düşünmelidirler.” “Bilgi paradigması yeniden inşa edilmeli ve Aydınlanma felsefesi dışında kalan toplumların bilgi çerçeveleri dikkatli tekrar ele alınmalıdır”, ki bu hususa Recep Şentürk pozitivizm bağlamında işaret etmişti. Değer-mekanizma ilişkisini yeniden tanımlamaya çağıran Davutoğlu, “mekanizmanın değer ürettiği değil, değerlerin mekanizmalara hükmettiği” bir dünya tasavvur etmemiz gerektiğini vurguladı. Çoğulcu bir medeniyet dünyasının imarı için “kuşatıcı bir tarih anlayışı geliştirmenin” kaçınılmaz olduğunu, “medeniyetler arasında güvenin ancak birbirini tanıyarak ve saygı duyarak ortaya çıkabileceği için Batı merkezli eğitim paradigmasının temelinden değişmesi”nin gereğine işaret etti. Ahmet Davutoğlu medeniyetsel çoğulculuğa dayalı bir dünya düzeninin tesis edilebilmesi için Batı medeniyetinin, en iyi ifadesini A. Toynbee’nin tarihi anlatımında bulan, “diğer medeniyet unsurlarını marjinalleştirmeye yönelik hegemonik karakterini” terk etmesi gerektiğini, bunu başarabilmenin hayati şartlarından birinin bütün medeniyetleri insanlık tarihinin ortak mirası olarak anlayan ve anlatan bir eğitim sistemi inşa etmek olduğunu belirtti. Bu bağlamda “çok-kültürlü şehir yapılarına, mekanlara, şirketlere alışmalıyız ve onlarla ilişki kurabilmemiz” gerektiğine işaret eden Davutoğlu, son olarak, daha adil, temsil kabiliyeti yüksek ve sürdürülebilir bir küresel yönetim için BM başta olmak üzere bütün küresel yapıların yeniden gözden geçirilmesini, medeniyetler ekseninde çoğulcu bir dünya düzeninin inşasına gidecek yolda gerçekleşmesi gereken hayati dönüşümler olarak zikretti.

Sonuç

İstikrara kavuşamayan yeni dünya düzeninde yerli yerine oturmayan bir kavram olarak akademik ve siyasal tartışmalarda ağırlık kazanan “medeniyet(ler)” olgusu, ihtiyaç duyduğu derinlikli tartışmanın nüvelerini Bilim ve Sanat Vakfı’nın 12-14 Mayıs 2006 tarihinde düzenlediği Medeniyetler ve Dünya Düzenleri Uluslararası Sempozyu-

mu'nda buldu. Dünyanın çok farklı iklimlerinden gelen, çok farklı disiplinlerde çalışan ve çok farklı düşünce okullarına mensup bilim adamlarının dünya düzeni ve medeniyet kavramları üzerinde eleştirel ve yapıcı olarak düşünmelerini ve bu düşünce gayretlerinin ürünlerini İstanbul'da sunmalarını sağlayan sempozyum, “medeniyet” ve “düzen” kavramlarının felsefi/kavramsal değerlendirmesi, ulusal, uluslararası, ulusaltı ve ulusüstü aktörlerin ve sosyal hareketlerin dünya düzeni ile ilişkisi, dünya düzenlerinin tarihsel mukayesesi, dinlerin ve ideolojilerin dünya düzeni algılamaları, yeni dünya düzeni, küreselleşme, uluslararası hukukun düzen kurucu yönü ve küresel dünya düzeninde İslam ve Türkiye gibi konularda önemli soruların sorulmasına ve bu sorulara cevap aranmasına ortam sağladı. Bu yönüyle bakıldığında sempozyum hem akademik alanda var olan derin bir boşluğu doldurmaya matuf önemli bir toplantı, hem de dünya siyasî ve ekonomik sisteminin adil olmayan, dışlayıcı, eşitsizlikleri pekiştiren ve hiyerarşik örgütlenmesine karşı verilen anlamlı bir cevaptı.